

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 2. Dicta quaedam de harmonia mundi. Inesse musicam singulis rebus. Origo Musicae de cantu Ecclesiastico. Eum antiquissimum esse. An instrumenta musicalia admittenda in Ecclesia. Primus organorum ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

O superne Rex polorum,
 Quo iubente vivimus,
 Te parentem prona adoret
 Trina rerum machina.
 Te potentem laeta honoret
 Omnis orbis natio.
 Eia cantu personate
 Quotquot estis musici.
 Eia laudes, eia nomen
 Personate Numinis.

§. II.

Dicta quaedam de harmonia mundi. Inesse musicam singulis rebus. Origo musica. De cantu Ecclesiastico. Eum antiquissimum esse. An instrumenta musicalia admittenda in Ecclesia. Primus Organorum usus.

I. (a) **P**latonici cum vidissent omne quod vivit cantibus permulceri cœlestem animam, qua universum animaretur, originem sumpsisse autumant à musica. Nam & eloquium Dei è nihilo cuncta creatis musicum cantum fuisse scribunt, & omnia musicis proportionibus constare asseverant. Ipsam animam rationalem ex harmonia componi falsò quidam ex ipsis arbitrantur, quem errorem egregiè confutant (b) Nemesius, Isidorus Pelusiota, & ex recentioribus Martilius Ficinus. De mystica Angelorum harmonia agit Dionysius Areopagita cap. 10. cœlestis Hierarchiæ. De musica sive consonantia Christi ad nos, & quomodo simplum Salvatoris nostri duplo nostro concinat ad salutem, doctè, & diffusè disserit Augustinus initio libri quarti de Trinitate. Nolo hic autem cum Scipio-

a Ficin. in Timæum platonis. b Nemes. l. de nat. hominis. Isidor. l. 4. Ep. 125. Ficin. lib. 7. platonice Theologiæ c. 19. & 10. Sarisberien. lib. 1. Policratici.

ne somnante cœlos conscendere, & cum Aurelio (c) Macrobio Pythagoricum cœlorum concentum speculari. Nolo ex Epicuri intermundiis imaginariam musicam huc deducere. Nolo siderum, mundi que harmoniam inutili curiositate investigare. Quomodo videlicet terra cum Luna conveniat: aqua cum Mercurio, & Saturno intersonet: reboet cum Jove & Venere aër: fervat ignis cum Sole, & Marte: quo sonitu lapides, & metalla Marti respondeant: herbæ cum Jove, animalia cum firmamento. Hæc lascivientis ingenii lucubramenta curiosam quidem, sed parum solidam doctrinam continent. Scripsit de harmonia mundi Franciscus Georgius Venetus vir Platonis, & Cabalisticis plus justo addictus, insigne volumen, jucunda magis, quam necessaria subtilitate juxta Ecclesiasticam censuram expurgandum, quod in tria Cantica divisit. Cantico primo tractat de Deo, quatenus est principium & finis universorum; & de suavissima consonantia, qua ad invicem, & cum supremo Archetypo resonant creaturæ. Cantico secundo demonstrat quam multiplici consonantia omnia membra cum capite Christo conveniant. Tertio agit de hominis cum suo opifice, de minoris cum majori mundo concordantia, de concentu quem faciunt homines boni cum Deo: Tum de corporis & animæ harmonia in melius mutanda per resurrectionem, deque æterna pausa in cœlesti beatitudine. Scripsit etiam de humana, & mundana musica diffusissimè Robertus à Flud, sive de Fluctibus Oxoniensis in sua utriusque Cosmi historia. Sed ejus harmoniam Joannes Kepplerus Mathematicus libro de harmonia mundi in quinque tractatus divisit, itemque in Mysterio Cosmographico fallacem, & dissonam multis rationibus esse contendit. At Robertus in Proscenio Veritatis, & in Mohochordo Mundi acriter fetuetur, & rationes Keppleri evertere conatur. Ambo

c Macrob. in somn. Scip. lib. 1.

autem Andabatarum more in tenebris digladiantur; nam extra Ecclesiæ castra militantes, cum careant fide per dilectionem operante, vera etiam & consonanti musica caruisse dignoscuntur. Ipsos consulat cui licet, & libet. Doctius de hac musica, & adversus Fluddi mendacia differunt viri doctissimi Marinus Mersennius in insigni suo Commentario super Genesim, & Athanasius Kircher in sua Musurgia universalis. Aliam item mundi visibilis harmonicam dimensionem tradit vir peritissimus rei Mathematicæ Marius [*d*] Bettinus Bononiensis. Hanc eandem universi harmoniam antiquiores Sophi pertractant, Trismegistus, Plotinus, Proclus, Iamblicus, Maximus Tyrius, Chalcidius, & alii Platonici passim, Heraclides Ponticus in Allegoriis Homeri, Clemens Alexandrinus initio orationis ad Græcos. Boëtius lib. 1. musicæ, Plutarchus in quaestionibus Platonis, & libro de animæ procreatione ex Timæo Platonis, Plinius lib. 2. Macrobius in somnium Scipionis, Censorinus, Martianus Capella, & omnes ferè recentiores, qui harmonicas institutiones conscripserunt. A primo enim tenebroso corpore, ait gravis scriptor (*e*) Guilbertus Tornacensis, infra quod nihil est, usque ad Deum, supra quem nihil est, quædam musica sive harmonia reperitur, per quam invicem universa coherant. Et ut (*f*) Ruricius Lemovicensis Episcopus ad Hesperium scribit; in harmonia mundi universa animantia bruta pariter, & elingua, incedentia, volantia, atque reptilia suis quæque vocibus, etsi sono dissono, aut ore diverso, pari tamen affectu, quasi uno concentu in laudem proprii auctoris erumpunt, & potentiam quam promere nequeunt sentire se produnt. De harmonica animæ compositione explicatis Platoniorum doctè & diffusè, sed obscurè differit Christophorus Marcellus lib. 6. de Anima.

d Bettinus Apiario 10. progym. 1. propos. 3. & Guilbert. tract. de pace c. 14.
f Ruricius lib. 1. Epist. 5.

II. Cæterum cum de musica loquimur piaculum grave esset ejus originem præterire. Eam plerique Græcorum ad Pythagoram, alii ad Mercurium, alii ad alios referunt, quorum mendacia recenset (g) Bulengerus. Mendacia dixi, nam sacra Mosis historia docet Jubal de progenie Cain fuisse patrem canentium cithara, & organo. Quomodo autem Pythagoras ex sonitu malleorum musicam invenisse dicatur, tractat diffusè (h) Iamblicus in ejus vita. (i) Plutarchus in symposiacis explicans dictum illud antiquum, *Amor musicam docet*, Theophrastum laudat, qui libro de musica tria ejus principia facit, dolorem, voluptatem, & instinctum divinum, nam unumquodque horum vocem à consueto modo averfam ad canendum inclinat. Sed si quis unquam amavit, sanè fatebitur Amorem primum musicæ inventorem, primum ejus principium esse. Amorem omnium artium, scientiarumque Magistrum vocant Platonici, prima tamen Amoris scientia musica est, teste ipso Platone in doctissimo illo convivio, quo ejusdem Amoris describuntur actiones. Hæc de Musicæ origine dum scribo, occurrit mihi fabula quædam non indigna relatu, quod à viro summæ sapientiæ (κ) Philone Judæo eam didicerim. Cum Deus, inquit, rerum omnium conditor è nihilo cuncta creasset, jamque hominem operum suorum principem constituisset, videns cuncta quæ fecerat, eorumque pulchritudinem suspiciens, unum de Prophetis interrogavit, num aliquid ad universi perfectionem deesset. Deest unum, ait ille, quod tamen mihi prorsus necessarium videtur, deest inquam concinnus sermo, qui omnia quæ tu creasti, tuamque bonitatem, & providentiam jugiter laudet. Placuit Deo hæc tam commoda admonitio, statimque musicorum genus creavit, qui Deum mirabilem in operibus suis dulciter decantarent. Significat adfabu-

g Bulenger. lib. 2. de Theatro, c. 3. Gen. 4. 21. h Iamblic. lib. 2. c. 20. i Plutarch. sympos. lib. 4. q. 3. κ Philo lib. de plantatione Noe,

latio aut solum esse, aut præcipuum musicæ usum divinas laudes resonare. Nescio autem an hujus fabulæ occasionem acceperit Philo ab Hermete illo ter maximo, qui scribit in Asclepio musicam suavitatem ad concinendas Dei, cælestiumque laudes hominibus indultam, ne terrenus mundus videretur incultior, si modulorum dulcedine caruisset. Verum has Nilotici calami argutias, ut (l) Apuleius loquitur, præmittentes, jam ipsam musicam in sacrosancta Christi Ecclesia resonantem audiamus.

III. Ab ipso Domino, & ab Apostolis, ait (m) Augustinus, Psalmos & Hymnos canendi habemus documenta, & exempla, & præcepta. In veteri quoque Testamento quammultiplex cantorum, ac musicalium instrumentorum mentio habetur, ut divina præconia ordinatissimis vicibus celebrarentur. Davidem in Canticis eruditissimum celebrat (n) Augustinus. Salomonem ejus filium musicæ item peritissimum (o) Pineda commendat. Quid Moses? quid veteres Patriarchæ? an musicam ignorarunt, quos adeo frequentes in divinis modulationibus sacræ literæ asseverant? Superfluum igitur fuerit sive ad probandam Ecclesiasticæ cantus antiquitatem, sive ad multam ejus utilitatem adversus novatores astruendam, sanctorum Patrum, & Scripturarum testimonia coacervare. Stultus ego sim, si rem clarissimam, & jam à multis auctoribus illustratam velim clarius illustrare. Legendi de hac re Bellarminus tom. 4. *controversiarum lib. 1. de bonis operibus in particulari cap. 16.* Albertus Pighius lib. 1. *Ecclesiastica Hierarchie.* Thomas Valdensis tom. 3. *Doctrinalis tit. 2.* Alphonsus à Castro lib. 4. *adversus hereses,* Anton. Demochares lib. 4. de Missa cap. 12. & 13. Joannes Filescus Theologus Parisiensis libro 2. *Selectorum.* Ludovicus Cresolius lib. 3. *mystagogi. Pa-*

(l) Apul. lib. 1. metamorph. m Aug. Ep. 119. c. 18. n Idem de civit. Dei lib. 17. c. 14. o Pineda de reb. Salom. lib. 3. cap. 13.

melius tom. 1. *Liturgicorum Latinorum*. Franciscus Suarez tomosecundo de *Religione lib. 4. cap. 7. & 8.* Baronius anno 60. num. 24. Durantus Tolofanus lib. 3. de *ritibus Ecclesiæ cap. 21.* Scholastici cum D. Thoma 2. 2. q. 96. & alii multi.

IV. Una autem difficultas hic enodanda videtur: An deceat Ecclesiam instrumentis musicalibus uti in divinæ synaxis celebratione. Rem ambiguum reddunt diversæ diversorum sententiæ. Auctor quæstionum ad Orthodoxos inter opera (p) Justin Martyris cantum vocalem laudat, sed ad cantum adhiberi instrumenta non permittit. Sancti quoque Patres Joannes (q) Chrysostomus, & Isidorus Pelusiota solis Hebræis permessa olim instrumenta scribunt ob eorum imbecillitatem. Damnat eadem instrumenta elegantissima oratione S. (r) Aëlredus Abbas Rievallis Bernardi synchronus, & discipulus: Unde, inquit, cessantibus jam typis, & figuris, unde in Ecclesia tot organa, tot cymbala? Ad quid, rogo, terribilis ille follium flatus tonitruum potius fragorem, quam vocis exprimens suavitatem? Pergit sanctus Pater, & cantum quoque figuratum suggillans ait: Ad quid illa vocis contractio, & inflectio? Hic succinit, ille discinit, alter supercinit, alter medias quasdam notas dividit, & incidit. Nunc vox stringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiori sonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando virili vigore deposito in fœmineæ vocis gracilitates acuitur, nonnunquam artificiosa quadam circumvolutione torquetur, & retorquetur. Videas aliquando hominem aperto ore quasi intercluso halitu expirare, non cantare: ac ridiculosa quadam vocis interceptione quasi imitari silentium, nunc agones morientium, vel extasim patientium imitari. Interim histrionicis quibus-

p Justin. q. 107. q Chrysostr. in psal. 150. Isidor. l. 2. Ep. 176. r Aëlred. lib. 2. speculi charitatis cap. 23.

dam gestibus totum corpus agitur, torquentur labia, rotantur oculi, ludunt humeri, & ad singulas quasque notas digitorum flexus respondet. Et hæc ridiculosa dissolutio vocatur religio: & ubi hæc frequentius agitantur, ibi Deo honorabilius serviri clamatur. Hæc hæc ille. Sed alii è diverso instrumentorum usum admittunt, & laudant. Et primò quidem Christianus Pædagogus apud (f) Clementem Alexandrinum instrumentis uti permittit. Deinde (t) Prudentius audiendus est, qui vivebat sub Theodosio seniore, & filiis ejus. Sic autem canit:

*Quicquid in ære cavo reboans tuba curva remugit,
Quicquid in arcano vomit ingens spiritus haustu,
Quicquid casta chelys, quicquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Æmula pastorum quod reddunt vocibus antra,
Christum concelebrat, Christum sonat, omnia Christum,
Muta etiam fidibus sanctis animata loquuntur.*

E Scriptoribus denique recentioribus Joannes Sarisburiensis Carnotensis Episcopus prodibit in medium, qui eodem quo Aëlredus sæculo vixit, tempore scilicet Alexandri III. Is libro primo Policratici musicam instrumentalem commendat his verbis. Ad mores itaque instruendos, & animos exultatione virtutis trahendos in cultum Domini, non modo concentum hominum, sed etiam instrumentorum modos censuerunt sancti Patres Domino applicandos, cum templi reverentiam dilatarent. Et si militantis Ecclesiæ tibi parva videtur auctoritas, vel triumphatrix illa præconia musicæ non tacebit, cujus seniores vidit, & tibi monstravit tonitruum filius, & voces eorum sicut citharætorum citharizantium in citharis suis. Quod si illos nondum audisti, Regem audias exultantem, qui te regni, & exultationis suæ vult esse participem. *Ait enim, Sumite Psalmum, & date tympanum, Psalterium jucundum*

f Cl. Alex. pædag. lib. 2. cap. 4. t Prudent. adv. Judæos.

cum cithara. Ad quid inquis? Ut laudetis Dominum in tympano, & choro, in chordis, & organo.

V. Constat igitur ex dictis nec statim ab initio, nec ubique recepta fuisse musicalia instrumenta: nam etiam nunc Romæ in sacello summi Pontificis semper sine instrumentis officiorum solemnia celebrantur; & Ecclesia Lugdunensis, quæ novitates nescit, semper organa repudiavit, neque in hunc diem ascivit. Non tamen damnari debet moderatus eorum usus, cum à sanctissimis, & sapientissimis viris, ac novissimè à sancto Tridentino Concilio approbatus, & permissus sit. Latificat organorum concentus tristes hominum mentes, & supernæ civitatis insinuat jucunditatem, sollicitat pigros, recreat diligentes: provocat justos ad amorem, peccatores ad compunctionem. Qui Deum diligunt, ait (u) Climacus, ad hilaritatem, & divinam dilectionem, atque ad lachrymas, & ex mundanis, & ex spiritualibus Canticis ac melodiis excitari solent: qui verò voluptatibus addicti sunt, sibi colligunt materiam perditionis. Porrò organa pneumatica ætate Juliani Apostatæ adinventâ fuisse docet (x) Bulengerus. Extat autem ejusdem Juliani Epigramma in organum, à P. Martinio Morentino relatum præfatione in ejus Misopogonem, quod hic transcribere non gravabor.

Quam cerno alterius natura est fistula, nempe

Altera produxit fortasse hanc aenea tellus.

Horrendum stridet, nec nostris illa movetur

Flatibus, at missus taurino è carcere ventus

Subius agit leves calamos, perque ima vagatur.

Mox aliquis velox digitis, insignis & arte

Adstat, cœncordes calamis pulsât que tabellas:

Ast ille subito exiliunt, & carmina miscent.

Hæc organa statim audiri cœperunt in Ecclesia per-

u Climac. gr. 15. * Buleng. lib. 2. de Theatr.

mittente Damaso Pontifice, ut quidam aiunt apud (y) Cresolium in Mystagogo. Sed verior, & communior sententia Platinae est asserentis eorum usum tempore Vitaliani Papae circa annum Domini 660. in Ecclesiis incepisse. Desino, si prius Ecclesiasticos cantores admonero, ne ad usum illicitae voluptatis assumant, quod sancti Patres ad affectum pietatis instituerunt. Talis enim debet esse sonus, tam gravis, tam moderatus, ut non totum animum ad sui rapiat oblectationem; sed eorum quae cantantur sensui, & pietatis affectui maiorem relinquat portionem.

§. III.

Cantus Ecclesiastici qui fuerint primi inventores. De musicis, & cantoribus, eorumque discrimine. De tonis, seu modis tropicis. Omnem musicae mutationem malam esse. Cur ab hodierna musica non iidem effectus sint, qui ab antiqua. Actum obiter de triplici genere cantus Diatonico, Chromatico, Enharmonico.

I. **A**B Apostolis, & Apostolicis viris Ecclesiasticis cantus initia fuisse, doctissimus Cardinalis (a) Baronius tam evidenter ostendit, ut nihil ejus eruditioni adjungi possit. Quod autem (b) Theodoretus, & Nicephorus S. Ephraem Syro harmonicæ modulationis inventionem attribuunt, id ita intelligendum est, quod vel antiquum cantum in aliqua particulari Ecclesia instituerit; vel canendi methodum, & notulas intervallo- rum ac vocum indices aliqua faciliore ratione innovarit. Sic Joannes Damascenus novam quandam musicæ rationem pro Ecclesiasticis cantibus adinvenisse perhibetur. Sic Magnus Gregorius non omnem cantum, sed planum & unisonum adinvenit, quo deinceps semper

y Cresol lib. 3. Mystag. cap. 27. a Baron. an. 60. nu. 24. & seqq. b Theodoret, hist. Eccl. lib. 4. c. 29. Nicephor. lib. 2. cap. 19.